

КЛЕЧАНОВСЬКИЙ І. С.,
аспірант кафедри кримінального
процесу та криміналістики
(Донецький юридичний інститут
Міністерства внутрішніх справ України)

УДК 343.434:347.964.1
DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2021.1.34>

**ДОСУДОВИЙ ЕТАП КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ
ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ПОГРОЗИ АБО НАСИЛЬНИЦТВА
ЩОДО ЗАХИСНИКА ЧИ ПРЕДСТАВНИКА ОСОБИ У ЗВ'ЯЗКУ
З ДІЯЛЬНІСТЮ, ПОВ'ЯЗАНОЮ З НАДАННЯМ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ:
ТИПОВІ СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ ТА НАПРЯМИ РОЗСЛІДУВАННЯ**

У статті проаналізований досудовий етап, зокрема типові слідчі ситуації та напрями розслідування кримінального провадження під час розслідування погрози або насильництва щодо захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги.

Розкривається визначення стадій кримінального провадження, а також досліджується саме поняття досудового розслідування, яке розуміється як первинний етап розслідування кримінального правопорушення уповноваженими органами, метою якого є встановлення ознак злочину, виявлення особи, яка його вчинила, збирання, дослідження, оцінка, перевірка і використання доказів та низка інших завдань відповідно до кримінально-процесуального законодавства. Розглядаються думки вчених щодо початку цієї стадії кримінального провадження. Підкреслюється як практичне, так і теоретичне значення цієї стадії, без якої розкриття кримінального правопорушення було б неможливе.

Детально розглядаються процесуальні моменти досудового етапу кримінального провадження у справах погрози або насильництва щодо захисника чи представника особи з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань до вручення особі обвинувального акту чи закриття кримінального провадження. З урахуванням наукових здобутків у кримінально-процесуальній сфері та спираючись на практичний досвід, досудове розслідування у такому кримінальному провадженні запропоновано робити у три етапи, такі як встановлення факту вчинення кримінального правопорушення, розроблення плану дій слідчого та заключний етап.

Визначено алгоритм узагальнених дій щодо проведення огляду місця події. Наголошується, що залучення необхідних спеціалістів з метою проведення техніко-криміналістичних досліджень вирішує основне завдання – отримання нової, достовірної та підтвердженої інформації за кримінальним провадженням. Також, виходячи із кримінально-процесуального законодавства, зазначаються строки досудового розслідування у кримінальному провадженні під час розслідування погрози або насильництва щодо захисника чи представника особи.

Ключові слова: досудове розслідування, кримінальне провадження, кримінальне правопорушення, єдиний реєстр досудових розслідувань, захисник, представник особи, слідчі ситуації.

Klechanovskiy I. S. Pretrial stage of criminal proceedings during an investigation of a threat or a use of force against a defense counsel or a person's representative in connection with activities related to the provision of legal services: typical investigative cases and directions

The article analyzes the pretrial stage, in particular typical investigative cases and directions of criminal proceedings during an investigation of a threat or a use of force against a defense counsel or a person's representative in connection with activities related to the provision of legal services.

We define the stages of criminal proceedings and also the concept of pretrial investigation which is seen as the initial stage of criminal offense investigations being conducted by authorized bodies and being aimed at establishing the signs of a crime, identifying an offender, collecting, examining, assessing, verifying and using evidence and a number of other tasks in accordance with criminal procedure law. We consider the scientists' points of view as to the initiation of this stage of criminal proceedings. Both the practical and theoretical significance of this stage, without which a criminal case would not be solved, are emphasized.

We concretize the procedural aspects of the pretrial stage of criminal proceedings in cases related to threats or uses of force against a defense counsel or a person's representative from when the information is entered into the Unified Register of Pretrial Investigations until the indictment is served or criminal proceedings are ceased. Taking into account the scientific advance in the criminal procedure field and on the back of practical experience, the pretrial investigation of such criminal proceedings is proposed to be divided into three stages: establishing a criminal offense, developing an investigative action plan and coming to a final stage.

We determined the algorithm of common actions for crime scene examinations. It is emphasized that involving the required experts who conduct technical and forensic research solves the key task, i.e., obtaining the new, reliable and confirmed information about criminal proceedings. In addition, in accordance with criminal procedure law, we set the pretrial investigation period in criminal proceedings regarding a threat or a use of force against a defense counsel or a person's representative.

Key words: *Pretrial investigation, criminal proceedings, criminal offense, unified register of pretrial investigations, defense counsel, person's representative, investigative cases.*

Вступ. Пізнання події злочину є складним процесом об'єктивної дійсності, який додатково ускладнюється тим, що нині для підготовки, скоєння та приховування злочину використовуються передові наукові технології, сучасні технічні засоби та методи. Для успішного розслідування злочинів реалії сьогодення вимагають від слідчого застосування широкого кола суспільних, природничих, математичних і технічних знань [6, с. 153]. Дійсно, розслідування злочинів є запорукою невідворотності та необхідною передумовою покарання винних осіб. У криміналістичній літературі правильно було відзначено, що успіх протидії кримінальним правопорушенням значною мірою залежить від ретельної організації їх розслідування [4, с. 144–146].

Питаннями досудового провадження у різні періоди цікавилися багато науковців та практиків, таких як В.Г. Гончаренко, В.С. Кузьмічов, О.Ю. Татаров, М.Є. Шумило тощо.

Постановка завдання. Метою статті є розкриття типових слідчих ситуацій та напрямів розслідування злочинів погрози або насильництва щодо захисника чи представника особи саме на досудовій стадії кримінального провадження.

Результати дослідження. Будь-яке кримінальне провадження має стадії, передбачені чинними нормами КПК України. На початковому етапі дослідження слід розкрити саме поняття *стадій кримінального провадження* – це відносно самостійні етапи кримінальної

процесуальної діяльності, що характеризуються безпосередніми завданнями, специфічним колом суб'єктів процесуальної діяльності, властивою їм кримінально процесуальною формою та підсумковими рішеннями [1].

Відповідно до чинного законодавства кримінальне провадження, окрім досудового розслідування, складається з підготовчого провадження, судового розгляду, провадження в суді апеляційної інстанції, провадження в суді касаційної інстанції, провадження у Верховному Суді України, провадження за нововиявленими обставинами та виконання судових рішень.

Більшість учених розглядають стадії кримінального процесу як взаємоп'язані та самостійні частини кримінально-процесуальної діяльності, кожна з яких характеризується певними особливостями кримінально-процесуальної форми. Розмежування стадій кримінального процесу проводиться за такими ключовими ознаками кримінально-процесуальної форми, як: а) безпосередні завдання кожної стадії (при цьому більшість стадій виконують перевірку дотримання вимог кримінально-процесуального законодавства на попередній стадії); б) особливості реалізації принципів кримінального процесу; в) коло суб'єктів, що здійснюють на конкретній стадії кримінально-процесуальну діяльність та мають відповідні процесуальні права й обов'язки; г) певні часові межі провадження у конкретній стадії; д) процесуальна процедура, властива провадженню в конкретній стадії; е) коло процесуальних засобів, що можуть використовуватися в конкретній стадії; ж) підсумкове процесуальне рішення, яким закінчується провадження у конкретній стадії [3, с. 102].

Після прийняття Кримінального процесуального кодексу України 2012 р. в теорії і науці кримінального процесу питання щодо його стадійності було предметом жвавих дискусій. Так, автори першого науково-практичного коментаря до Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) за заг. ред. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила наголошують, що кримінальне провадження здійснюється стадійно, та виділяють такі стадії, як: 1) внесення відомостей про вчинене кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань; 2) досудове розслідування; 3) підготовче судове засідання; 4) судовий розгляд і ухвалення судового рішення за його результатами; 5) апеляційне провадження; 6) касаційне провадження; 7) перегляд судових рішень Верховним Судом України; 8) перегляд судових рішень за виявленими обставинами; 9) виконання судових рішень. А.В. Молдован, С.М. Мельник виділяють 8 стадій кримінального процесу: 1) досудове розслідування; 2) підготовче провадження; 3) судовий розгляд; 4) апеляційне провадження; 5) виконання вироку; 6) касаційне провадження; 7) провадження у Верховному Суді України; 8) провадження за виявленими обставинами [8, с. 151–152].

Планування розслідування у кримінальному провадженні є складним розумовим процесом, сутність якого полягає у визначенні цілей і завдань розслідування, способів і засобів їх розв'язання. Воно є методом розслідування, оскільки саме по собі не є засобом встановлення істини. «Планування ще не означає здійснення цієї діяльності, це лише передумова, умова – іноді необхідне досягнення поставленої мети. І водночас планування – метод, але не розслідування, а організації розслідування. І в цьому сенсі слід говорити про нього як про організовану основу розслідування» [2, с. 327].

Саме поняття «досудове розслідування» досить широке і знаменує собою початкову стадію кримінального провадження, що починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності [5]. Ця стадія є результатом кропіткої роботи слідчих та органів прокуратури. Загальні положення досудового розслідування зайшли відображення у розділі 3 КПК України.

Слід зазначити, що досудове розслідування – це здійснювана відповідно до вимог кримінально-процесуального закону діяльність слідчого та органу дізнання (органів досудового розслідування), спрямована на встановлення ознак злочину, виявлення особи, яка його вчинила, викриття злочинного характеру діяльності цієї особи, збирання, дослідження,

оцінку, перевірку і використання доказів, встановлення об'єктивної істини, забезпечення правильного застосування закону, охорону прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, а також суспільства та держави. У межах досудового провадження органи розслідування розв'язують також інші завдання: встановлення і відшкодування збитків, виявлення й усунення причин та умов, які сприяють вчиненню злочинів, виховання громадян у дусі поваги честі та гідності громадянина, прагнення до справедливості й додержання законів тощо [9, с. 70].

Відповідно до чинного кримінально-процесуального законодавства, суд не вправі розглядати кримінальні справи, за якими не було проведено досудове розслідування.

Відзначимо що розслідування злочинів щодо погрози або насильства відносно захисника чи представника особи мають свої особливості, які відповідно будуть виявлятися і в організації їх розслідування. Враховуючи теоретичні напрацювання та практичний досвід, пропонуємо на етапі досудового розслідування злочинів, пов'язаних із погрозою або насильництвом щодо захисника чи представника особи умовно виділити на три періоди: 1) встановлення факту вчинення кримінального правопорушення; 2) розроблення плану дій слідчого; 3) заключний етап.

Точкою відліку у злочинах погрози або насильництва щодо захисника чи представника особи є подання потерпілим заяви до районного відділку про скоєний злочин (або орган досудового розслідування самостійно виявляє такий злочин). У разі виявлення кримінального правопорушення оперативним працівником складається рапорт про виявлене правопорушення, який адресується керівнику органу досудового розслідування. У разі самостійного звернення потерпілого слідчий здійснює реєстрацію заяви та на протязі 24 годин вносить відомості до ЄРДР, що знаменує початок досудового розслідування та характеризує перший період.

Слід відзначити, що виявлення кримінального правопорушення також може відбутися під час здійснення досудового розслідування іншого злочину. У такому разі повідомляється слідчий або прокурор. Здійснюють досудове розслідування цього кримінального правопорушення у формі досудового слідства.

На наступному періоді провадиться комплекс процесуальних дій, спрямованих на швидке, повне, неупереджене встановлення обставин вчиненого кримінального провадження, осіб, які його вчинили, тощо.

Деякі науковці вважають, що законодавець допустив неточність у п. 5 ч. 1 ст. 3 КПК України, закріпивши, що стадія досудового розслідування починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР [3, с. 103]. Тому час з моменту отримання відомостей про кримінальне правопорушення до часу внесення в ЄРДР є прихованою стадією початку (порушення) кримінального провадження та самостійною стадією кримінального процесу. Вказана стадія лише частково охоплюється Кримінальним процесуальним законом, який передбачає граничний 24-годинний термін відповідної реєстрації (ч. 1 ст. 214) [8, с. 153]. Проте на практиці слідчий уповноважений діяти вже відразу, коли дізнається про скоєний злочин, тобто до спливу згаданих 24 годин. Таким чином, слідчі дії можна розпочинати негайно, а відомості до ЄРДР внести протягом 24-годинного терміну.

Отже, одразу після виявлення злочину щодо погрози чи насильницьких дій щодо захисника чи представника особи здійснюються слідчі (розшукові) дії, зокрема огляд місця події, про що складається відповідний протокол. У разі необхідності можуть бути залучені технічні спеціалісти, які наділені правами проводити фотографування, звуко- чи відеозапис, виготовляти графічні зображення оглянутого місця чи окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати та вилучати речі і документи, які мають значення для цього кримінального провадження.

Вже після внесення відомостей до ЄРДР слідчий може проводити допит потерпілого, свідків та підозрюваних, а також обшук (виключно на підставі ухвали слідчого судді, на підставі клопотання слідчого або прокурора) з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення злочину. За необхідності також може бути залучений спеціаліст, за

допомогою якого можуть бути здійснені техніко-криміналістичні дослідження, результати яких будуть сприяти швидшому розслідуванню злочину. Ця процедура обов'язково фіксується за допомогою аудіо- та відеозв'язку.

З метою уникнення порушень вимог кримінального процесуального законодавства серед слідчих підрозділів органів Національної поліції найбільш розповсюдженою є практика відбирання пояснень від осіб, які можуть надати інформацію про обставини, на підставі яких можуть бути виявлені ознаки кримінального правопорушення або суспільно небезпечного діяння. Ця процесуальна дія у КПК України нині не передбачена як засіб збирання доказів, хоча її застосування законом не заборонено.

У процесі досудового розслідування злочинів погрози або насильництва щодо захисника чи представника особи у разі наявності достатніх доказів у вчиненні кримінального правопорушення слідчий за погодженням із прокурором повідомляє особі про підозру.

У найкоротші терміни прокурор зобов'язаний після повідомлення особі про підозру здійснити одну з дій, передбачених ст. 283 КПК України, зокрема: 1) закрити кримінальне провадження; 2) звернутися до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності; 3) звернутися до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру [5], що є третім, заключним періодом і буде знаменувати собою закінчення досудового розслідування та внесення відповідних відомостей до ЄРДР.

Слід зазначити, що з набранням чинності у 2012 році нового КПК України кримінальне провадження не може бути повернуте для провадження додаткового досудового розслідування, як це мало місце за попереднім КПК України.

Окремо слід зупинитися на строках досудового провадження, які регулюються ст. 219 КПК України [5], оскільки питання строків у кримінальному процесі є важливою складовою частиною гарантій прав особи, й особливо це стосується строків досудового розслідування [7]. Отже, якщо кримінальне провадження підпадає під ч. 1 та ч. 2 ст. 398 КК України, тобто нетяжкі злочини, то досудовий етап має бути закінчений протягом 12 місяців. У разі вчинення злочину, передбаченого ч. 3 ст. 398 КК України, тобто особливо тяжкого злочину, – 18 місяців.

Особливістю організації розслідування злочинів погрози або насильництва щодо захисника чи представника особи є те, що вирішити всі завдання кримінального судочинства одному слідчому без залучення сил та засобів оперативних підрозділів, інших учасників кримінального процесу складно, а в окремих випадках і неможливо. Аналіз проведеного дослідження дає змогу стверджувати, що найчастіше слідчому доводиться взаємодіяти з різними спеціалізованими суб'єктами, зокрема з оперативними підрозділами, установами виконання покарань, кримінально-виконавчими інспекціями Державної пенітенціарної служби України, підрозділами Міністерства юстиції України тощо.

Висновки. Кожен з етапів кримінального провадження є складним і має свої особливості. Їх сукупність являє собою взаємозагладжену структуру, що забезпечує розкриття кримінального правопорушення. На мою думку, ефективність досудового розслідування злочинів значною мірою залежить від налагодження належної взаємодії між органами досудового розслідування та оперативними підрозділами. Тільки органічне поєднання гласних процесуальних засобів і негласних методів оперативно-розшукової діяльності (пошукових, розвідувальних і контррозвідувальних заходів) здатне забезпечити своєчасне виявлення злочину і повне його розкриття.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко В.Г., Колесник В.А. Кримінально-процесуальне право України: навч. посіб. Київ: Юстиніан, 2014. 576 с. URL: https://pidru4niki.com/71135/pravo/stadiyi_kriminalnogo_provadzhennya (дата звернення 03.02.2021)
2. Гук О.Г. Планування досудового розслідування в кримінальних провадженнях стосовно фальсифікації лікарських засобів та обігу фальсифікованих лікарських засобів. *Теоре-*

тичні аспекти організації досудового розслідування: матеріали всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Харків, 04 груд. 2015 р.). Харків: ХНУВС, 2015. С. 327–329. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/424/teoretichni_aspekti_organizaciyi_dosudov.pdf?sequence=2&isAllowed=y (дата звернення 05.02.2021)

3. Гуртієва Л.М. Система стадій кримінального провадження України. *Митна справа*. 2015. № 5 (101). С. 99–104. URL: [file:///C:/Users/user/Downloads/Ms_2015_5\(2\)_19.pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/Ms_2015_5(2)_19.pdf) (дата звернення 30.01.2021)

4. Книженко С.О. Організація досудового розслідування злочинів проти правосуддя. *Теоретичні аспекти організації досудового розслідування: матеріали всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Харків, 04 груд. 2015 р.)*. Харків: ХНУВС, 2015. С. 144–147. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/424/teoretichni_aspekti_organizaciyi_dosudov.pdf?sequence=2&isAllowed=y (дата звернення 05.02.2021)

5. Кримінально-процесуальний кодекс України: Закон від 3 квітня 2012 року № 4651-VI. База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 07.02.2021)

6. Курта Є.О., Фролов О.В. Визначення поняття спеціальних знань у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування. *Теоретичні аспекти організації досудового розслідування: матеріали всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Харків, 04 груд. 2015 р.)*. Харків: ХНУВС, 2015. С. 153–155. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/424/teoretichni_aspekti_organizaciyi_dosudov.pdf?sequence=2&isAllowed=y (дата звернення 05.02.2021)

7. Мінін О., Городецька А. Кримінальні провадження: коли і для чого варто подивитися на строки розслідування. *Аналітика: веб-сайт*. URL: <http://kmp.ua/uk/analytics/exclusive/criminal-proceedings-when-and-what-for-should-the-terms-of-investigation-be-checked/> (дата звернення 10.02.2021)

8. Столітній А.В. Місце досудового розслідування у системі стадій кримінального провадження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2016. Вип. 36 (2). С. 151–154. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2016_36\(2\)_38](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2016_36(2)_38) (дата звернення 01.02.2021)

9. Татаров О.Ю. Досудове провадження в кримінальному процесі України: теоретико-правові та організаційні засади (за матеріалами МВС): монографія. Донецьк: ТОВ «ВПП «ПРОМІНЬ», 2012. 321 с. URL: <file:///C:/Users/user/Downloads/UL0000008.PDF> (дата звернення 09.02.2021)

